

jelenet t. Alakjai közt alig van ellen-szenves, sőt alig van jobb rosszabb. Az emberek sosem gonoszabbak a helyzetüknél, amint hogy az élet is iparkodik szép és elfogadható lenni. Az alapján jogos törekvések egymás közötti viszonya, a résztendenciák végzetes félreértése veti fel a pillanatnyi komor eredményt, amely az élet folyamán előbb-utóbb magától kisimul. Belátás a bűnbe, részvét a szerencsétlenségben, elvegyülés az örömben: ez árad ebből a könyvből. Annyi szeretetteljes igazságérzet, a részletek felsorakoztatáának annyi okos mérséklete t mpítja ezt a komor, kihegyezett témát, hogy a végén azt kell mondanunk: ennek a témának a képesán ilyen világitásba került az emberélet, de egy másik téma az ellenkezőjé is rábizonyíthatná. A mű pesszimizmusa a tárgyában van. A végzet sötét szárnyaival lebeg ez a téma az ormánysági fal fölött; de a végzet szárnyai alatt az örök egyforma élet paraszt logikájú derült állandósága ül.

A regény életszerűségével nem áll arányban a költői egyéniség ereje. Művészi eszközei nem elég élesek, eredetiek; állásfoglalása nem kényszerít. Egyelőre kitűnő ábrázoló, de hogy nagy író lesz-e, nem tudjuk. Mindenestre tehetségesebbnek tartjuk, sem hogy néhány külső hasonlóság alapján Kodolányi-epigonná tegyük meg. Annál kevésbé é, mert a két ormánysági író belső jellege írói karaktere merőben ellentétes s mint tehetségek legalább is egyenrangúak.

Németh László.

Báró Wlassics Tibor: Könyvek tengerén. (Stephaneum, 1930.) Fájdalmas hangok szólalnak meg Wlassics Tibor verseiben. A mát átszenvedti, a holnap-tól fél, esdi a megváltó halált. De azért nem lázad fel sorsa ellen: «imába fül, zsolozsma zeng ajkán». Valamikor voltak «szép csatái». Hősül harcolt, «acélos kedvvel, szent elszánással, de most halkan mormolva lágy ígéket megy halálba a legfájóbb élet». Sorsát — úgy mond — «valamikor majd tudni fogják, valamikor még megzokogják». Mindössze tizenkét eredeti versét vette fel a szerző ebbe az újabb kis gyűjteményébe, mely immár ötödik kötete. A magyar versek mellé három németre fordított versét is csatolja. A költemények, mint címük is sejteti (Én a könyvek beteg királya, Magyar ős, Őszi dal, A lélkem sírom) egy sokat szenvedő lélek érzéseinek tolmácsai.

Költői gyakorlatra valló ritmusérzék, közvetlenség, választékos izlés, Adynak itt-ott felbukkanó hatása (akinek egyébként hálája jelöl egy költeménnyel is áldoz) jellemzik a kis verskötetet, mely a szerző előbbi köteteihez képest már terjedelménél fogva sem mutat-hatja be minden oldalról a költő egyéniségét.

—s.

Szép Ernő: A Hortobágy. (Singer és Wolfner.) Szép Ernő azzal lepi meg az olvasót, hogy fölfedezi a Hortobágyot. A pesti kávéházból kiruccan a hortobágyi csárdába, íróasztalt szerel föl, egy festő (Boromisza Tibor) társaságában lóháton járja be a pusztát, meginterjúvolja a csikóst, gulyást, kondást, juhászt, leírja az állatokat: a «madárság»-ot, a «légység»-et, «golyáság»-ot, «ökörség»-et, «libaság»-ot s egyéb apró és nagy marha — állományt.

Mielőtt a könyv olvasásába kezdünk, némi aggodalommal nézzük a címlapot. Hogy kerül a nagyváros finomkodó, kényes, gyermeklelkű poétácskája a Hortobágyra? Meg tudja-e magát értetni a gulyások és bojtárok népével, tekintettel nyelvi különködéseire? Nem fogja-e levetni a ló? (Pegázusnak hívén magát.) Nem ökleli-e föl a bika? (Egy ökör valóban kis híjja, hogy a fejére nem lépett, mint följegyzéseiből értesülünk.) Nem illan-e el ijedtében a Petőfi és Jókai ecsetjéhez szokott délibáb, rettegve attól, hogy szintén fölfedeztetik?

A könyvet olvasva az aggodalmak bizonyos mértékben eloszlanak. Az író délcegen megüli a lovacsát, hősi harcot vív a hortobágyi legyekkel s a délibáb sem oly finnyás, mint reméltük. Általában a könyv kellemes csalódást okoz, amennyiben még kellemetlenebbre voltunk elkészülve. Kiderül, hogy az író jobban tud magyarul, mint ahogy ír, bár rosszabbul, mint ahogy gondolja. Azt hiszi t. i. magáról, hogy nyelvújítónak született s ezért új szavakat képez, majd mint nyelv-sebész végez operációkat oly szavakon, melyek egészségesebbek, mint az író nyelvérzéke. Eltekintve attól, hogy a *ság-ség* képzőt taláalomra s oktalanul bármely szóhoz odaragasztja, az ártatlan kis ígeköteket is kénye-kedve szerint cserélgeti. Láttuk pl., hogy az ökröket *ökörség*-nek mondja. A képzés helyes, hiszen a *ság-ség* gyűjtőszavak képzője. (Erdőség, polgárság.) De épúgy lehet elvont tulajdonságot jelentő szavak képzője is, pl.: gyermekség, tiszt-

ség stb. Szép Ernőnél azonban néha nem tudja az ember, hogy az ilyen «ökörtség», «gólyaság» állapotot, tulajdonságot, vagy gyűjtőfogalmat jelöl-e? A szónak az értelme kétes: se ló, se számár. Szép Ernőt utánozva azt mondhatnók: öszvérség.

S a szegény igekötők! Azt mondja Szép Ernő: «A kutyák még ugat roznak, de már nyunyítják a fejüket, szimatolni kezdenek. Mindjárt le fognak barátkozni». Aztán: Az egyik ember «leutálja» a másikat. Az író nem *el*, hanem «le van szomorodva» stb. Hamarjában nem tudjuk, szenvedésnek vagy bohóckodásnak tartjuk-e ezt? Vagy az ősi foglalkozás atavisztikus jelét lássuk az igekötők e fölcserélésében? A kereskedelem és cserebere örökölt hajlamát? Minthogy az író sokhelyt elárulja, hogy tud magyarul, tán mégis legjobban, ha eredetieskedésnek tartjuk. Egy cérna erü poéta erőfeszítésének és groteszk eredményének.

Sokkal érdekesebb Szép Ernőnek egy másik vonása, mely mélyebb gyökeret ereszt tehetségébe s ez *szemléletének módja*.

Nil admirari! (Semmin se csodálkozzál!) mondja Pythagorasz nyomán Horatius. Mindenben csodálkozzál! vallja Szép Ernő, ki ezzel is megkülönbözteti magát mind a bölcs Pythagoraszról, mind az okos Horatiustól.

S valóban, a gyermekded-lelkű költő egyebet sem tesz, mint csodálkozik. Egy versében (A falu éj szakája) ő maga is azt mondja: «Csodálkozom, csodálkozom még, örökkéig csodálkozom». A költő a csodálkozásból él, leleményének ez a forrása. Úgy véli, ha gyermeki szemmel bámul bele a világba, mint aki *először* látja a jelenségeket, visszahozza számu kra az első benyomások szűzies frissességét. Eredeti szemzőgből nézi a dolgokat, hogy új színeket varázsoljon elénk; adja a naivat, hogy egy primitív szemlélet hamvaságát újítsa fel emlékezetünkben. S ha hozzá vesszük, hogy a gyermekded benyomások e lírai tükrözésébe néha csalafintán és ironikusan a felnőtt író is belemosolyog; a gyermekdedség köpenye alatt egy-egy kis szatirikus penge rejtőzik, mely odasuhint a nagyokra is; s így «elszólásokat» is kapunk a gyermekszobából: úgy látjuk, e modor esztétikai szempontból nem kifogásolható, mert meleg és intim hatások dús aratását ígéri. Szép Ernő így egyszerre naiv is, szatirikus is; érzelmes és humoros is, kicsi is,

felnőtt is. Ernőcske is és Ernő is. S az olvasóra nézve is kellemes, hogy átéli az első eszmélés és megfigyelés illúzióját.

Ezen a ponton: az első látás reminis enciáinak édes-bús zengetésével szó-lal meg Szép Ernőben a költő. Ezt a szemléletet viszi el a Hortobágyra is s így nem az a fontos a könyv szempontjából, hogy híven írja-e le a Hortobágyot, hanem az, hogy ő milyennek látja. Isten ments, hogy a Hortobágy szépsége és sok érdekessége abban merüljön ki, amit Szép Ernő feljegyzett róla! E jegyzetek bizonyára gyakran hangulatosak, frissek, szeretetet lehellők, de plasztikus képekkel ziláltak és stilizáltak. A könyvben nem az az «érték», hogy a Hortobágyot rajzolja meg, hanem az, hogy az írónak adja fotografiáját. A Hortobágy ad alkalmat a lírára s a könyv címe Hatvani-stílusban az is lehetne: *Én és a Hortobágy*. Alfejezetek: *Én és a madárság*. *Én és az ökörtség stb.* Ha itt-ott plasztikusabban lépnek ki a könyvből a pusztá edzett, marcona alakjai, mellettük ott van a költő is, aki leírásokban, párbeszédekben mindig érvényesülni törekszik, aki szereti ezt a világot, noha idegen neki s aki édesdeden megforgatja szájában a pusztá emberének egy-egy törölmetszett népies szavát, ámbár ő maga igyekszik rosszul írni magyarul. Mindez nagyon vegyes hatást kelt. A könyv tartalmát a legtömörebben úgy lehetne jellemezni, hogy az felelet a következő kérdésre: *Hogyan nézi egy benyomások iránt felek ny «pesti» fiú a Hortobágyot s hogy fest egy «pesti» fiú ugyanott? Az írónak exotikum a pusztá s úgy látja költőiségét s úgy hallgatja hangjait, mint valamikor cigányainkat hallgatta a perzsa sah, akinek végül is az egész játékban a «timmelés» tettett legjobban. Szép Ernőt is gyakran kapjuk rajta, hogy a Hortobágynak csak előhangját élvezi: kiáltóbb hangjait, kirívóbb színeit s mindazt, ami felszínes és feltűnő. A «gyermeki csodálkozás» itt csődöt mond: érezteti, hogy a Hortobágy mily nagy s a költő mily törpe. Mintha vasárnapi kiránduló dolgozna fel jegyzeteit természetrajznak, vagy kocavadász írna könyvet az oroszán vadászatról.*

De Szép Ernő, bár több kedves megfigyelést köszönhet gyermekded látásának ott ahol ez helyenvaló, gyakran túllontúl *műgyermek*. Naiv csodálkozása néha ihlet nélkül, gépiesen dolgozik s

raffinált technikává fajul. Trükk lesz belőle. Úgy látszik, az írónak még nincs elég esztétikai judiciuma arra, hogy kigyomlássa írásából ezeket a mű-zöltségeket, mű-naivitásokat és mű-éretlenségeket. Még fiatal! Még érné kell, hogy valóban «éretlen» legyen.

A gyermekkori élmények e speciális-tájától pl. túlzás, mikor roppantul elámul azon, hogy diákkora óta Debrecenben új házak épültek. Hát még mikor azt halljuk: «Debrecenben látam legelőször, hogy az emberek az utcán nem köszönnek egymásnak.» A költő t. i. Szoboszlóról került Debrecenbe diáknak s így volt vagy 9—10 éves. «Fel is érdeklődtem (!) ahhoz a szoboszlai emberhez, akinek a kezét fogtam, aki magával hozott a vonaton:

— Apa, miért vannak annyian *haragba* Debrecenben? És nem akartam megérteni, mi ezen a nevetni való, mikor az ilyen csúnyaságon inkább búsulni kéne».

Nem akarta megérteni! Tudta a kópé, csak nem akarta Szép Ernő már mint gyerek is *gyerekebb* akart lenni társainál.

Látnivaló, hogy az író itt a naivitást annyira fokozza, hogy gyermekdedsége már-már az embryo-intelligencia felé orientálódik...

Általában sok a mesterkélttség, finctor, túlzás és póz Szép Ernő könyvében, s épp ezért megütöztünk rajta, hogy a legujabb «nemzeti koncentráció» folyóiratának kritikusa Szép Ernő könyvéről azt írja: «En azt mondom, hogy ezt a finom, szerény, kedves, szeretettel lelkendező kis könyvet minden okos (!) tanító és tanár elolvastathatná a gyerekekkel, amikor a Hortobágyról, az Alföldről, a pásztorkodásról, a délibábról stb. esik szó. (Nyugat, 1930. febr. 1.)

Szóval vigyük be a gyermeket «nyelv-újítót», az Alföld szakértőjét az iskolába! *Talán Arany János Toldija helyébe?...* Hartmann János.

Henry Bordeaux: Behavazott lábnymok. (A Szent István-Társulat kiadványa.) Bordeaux, a francia lélekrajzi regény mesterének, Bourgetnak tanítványa, nem csoda tehát, ha a «magyar» kiadók nem igen vesznek róla tudomást. Szívükhöz közelebb állnak a kereszténységet gúnyoló s forradalmi szellemű franciák, kiknek műveit sietnek megismertetni a franciául nem tudó magyar közönséggel. Mit

nekik Bordeaux, aki «elfogult nacionalista?» Mit nekik a vaskalapos konzervatív, aki efféleket ír: «Úgy érzem, ha van valami, ami egyik regényemet a másikhoz fűzi, az a családi érzék... A művészet eltér a valóságtól, hamis és regényes útra téved, ha nem érdeklődik a családi tűzhely iránt». Milyen korlátolt felfogás, milyen elavult eszmék! Bordeaux sit anathema!

Ne csodáljuk tehát, hogy a *La Neige sur les pas* című, 1912-ben megjelent regényt csak most, tizennyolc év múlva kapjuk karácsonyi újdonságként.

Bordeaux annyira szentnek s annyira társadalmi fundamentumnak tartja a családi tűzhelyet, hogy rombadölte után is újjáépítését hirdeti. Ennek a regényének is ez a problémája.

Egy kiváló és dúsgazdag építész megcsal a feleségre. Ballépését sok minden menti, de jóhírére büszke ura kiutasítja házából. Az asszonyt Svájcban turistaszerecsétlenség éri, kedvese meghal, őt súlyos állapotban vizik a szentbernáthegyi kolostorba s az orvosok lemondanak életéről. Kérésére férje kis leányukkal együtt megjelenik betegágyánál s a szegény szenvedő nő láttára részvéttől megbocsát neki. A beteg azonban meggyógyul s most kezdődik a házastársak szerelme újjáébredésének és teljes kibékülésének lassú folyamata, mely családi tűzhelyük megmentésével végződik.

Ez a finom és érdekfeszítő kettős lélekrajz a regény főszépsége, amely mellett még a hangulatos svájci környezetrajz is eltörpül.

A külföldön rég ismert műről, mely kiváló értéke a francia regényirodalomnak, fölösleges többet mondanunk.

Színnyei Ferenc.

A Szépművészeti Múzeum Évkönyvei, V. kötet, Budapest, 1929. A Szépművészeti Múzeum Évkönyveinek most megjelent ötödik kötete terjedelemben valamennyi eddiget túlszárnyalja. Mondanivalójának sokoldalúságával, képben való bőségével és kiállításának pazar pompájával rendkívüli szolgálatokat tesz a magyar tudományos kultúra külföldi elismerésének nehéz munkájában. E sorok írója több ízben meggyőződhet arról, hogy a külföldi művészettörténeti intézetek és múzeumi kézikönyvtárak mily becsben tartják az előző köteteket s hogy a külföldi szakemberek, ha a magyar művészeti irodalomból esetleg egyebet nem is ösmernének, ezeket a